

PRIBAVLJANJE IZVORA SREDSTAVA U HRVATSKIM BANKAMA*

Dr. sc. Antun Jurman, redoviti profesor
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 658.1:336.71(497.5)
Ur.: 14. travnja 2007.
Pr.: 11. listopada 2007.
Stručni članak

Financijski potencijal banaka je zbroj svih pozicija u pasivi bilance banaka, a čine ga vlastita sredstva (kapital banaka) te prikupljeni depoziti i pribavljeni krediti od domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba u zemlji i u inozemstvu. Sredstva tako oblikovanog financijskog potencijala, po odbitku obvezne pričuve, banke ulažu u razne oblike kreditnih i nekreditnih plasmana. U radu autor analizira strukturu financijskog potencijala po vrstama izvora, sektorsku i valutnu strukturu izvora u posljednje tri godine, ukazujući pritom da su banke obavljajući domaći i međunarodni platni promet i pružanjem raznovrsnih usluga svojim klijentima uključile u svoj potencijal transakcijske depozite te ponudile ulagačima razne oblike kunske i devizne štednje. U nedostatku domaćih izvora banke se zadužuju u inozemstvu, povećavajući inozemni dug Hrvatske, ali tako pribavljena sredstva usmjeravaju većim dijelom stanovništvu, a manje trgovačkim društvima. Takva politika bankama donosi visoku zaradu, ali ne doprinosi bržem gospodarskom razvoju Hrvatske.

Ključne riječi: banka, financijski potencijal, depoziti, krediti.

1. Uvod

Banke su financijske institucije koje se osnivaju kao dionička društva čiji je osnovni predmet poslovanja prikupljanje i pribavljanje novčanih sredstava i njihovo usmjeravanje klijentima u obliku kreditnih i nekreditnih plasmana. Obavljajući navedene, ali i druge bankarske poslove te poslujući po klasičnim načelima (likvidnost, sigurnost i rentabilnost) banke trebaju ostvarivati dobit.

* Ovaj rad dio je istraživanja u okviru projekta "Strategija ekonomsko-socijalnih odnosa hrvatskog društva" kojeg je nosilac istraživački tim na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Projekt br. 081-0000000-1264 sufinanciran je od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Banke pribavljaju kreditna sredstva i prikupljaju depozite u domaćoj i stranim valutama od domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba. Sredstva banaka mogu biti nepovratna, ako su pribavljena emisijom dionica, i kreditna ili povratna u slučaju da su pribavljena u obliku kredita, depozita ili emisijom dužničkih vrijednosnih papira. Na pribavljena i prikupljena sredstva banke plaćaju ugovorenu kamatu i dužne su ih vlasniku staviti na raspolaganje u skladu s ugovorom. Na sredstva uplaćena kao vlasnički ulog banke ne plaćaju ugovorenu cijenu, ali očekuje se da bi zarada (dividenda) na tako uložena sredstva trebala biti veća od kamatne stope na dugoročne depozite.

U ovom je radu analizirana visina i struktura financijskog potencijala banaka prema vrstama izvora, visina i struktura sredstava banaka prema institucionalnim sektorima, valutna struktura izvora sredstava, izvršena je ocjena politike prikupljanja i pribavljanja sredstava hrvatskih banaka te su dati prijedlozi za promjenu, odnosno poboljšanje dosadašnje poslovne politike hrvatskih banaka u tom dijelu poslovanja. U zaključku rezimirani su rezultati istraživanja.

2. Visina i struktura konsolidirane bilance poslovnih banaka

Konsolidirana bilanca banaka sadrži ukupna potraživanja i obveze banaka zajedno s raznim oblicima kapitala. Konsolidirana su međusobna potraživanja i obveze između banaka. Ostvarena ukupna sredstva banaka zajedno s raznim oblicima kapitala krajem 2006. godine dosegla su razinu od 299,3 mlrd. kuna. Ta su sredstva usmjerena u razne oblike imovine banke, pretežito potraživanja, i to od trgovačkih društava, fizičkih osoba, domaćih i stranih banaka te središnje banke (tablica 1).

Tablica 1. Visina i struktura aktive hrvatskih banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine

Na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

Opis	2004.		2005.		2006.	
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Iznos	Udio
1. Pričuve banaka kod HNB	33.718	14,9	41.775	16,4	48.385	16,2
1.1. Kunske	22.963	10,2	28.283	11,1	31.814	10,6
1.2. Devizne	10.755	4,7	13.492	5,3	16.571	5,6
2. Inozemna aktiva	43.551	19,3	35.573	13,9	39.621	13,2
3. Potraživanja od središnje države	21.051	9,3	28.877	11,3	27.937	9,3
4. Potraživanja od ostalih domaćih sektora	125.708	55,7	147.341	57,7	180.971	60,5
4.1. Lokalna država	1.788	0,8	1.767	0,7	1.892	0,6
4.2. Poduzeća	58.643	26,0	67.018	26,2	83.390	27,9
4.3. Stanovništvo	65.277	28,9	78.556	30,8	95.689	32,0
5. Potraživanja od ostalih financijskih institucija	1.518	0,8	1.162	0,5	2.344	0,8
Ukupna aktiva	225.546	100,0	255.320	100,0	299.258	100,0

Izvor: HNB (2007.), Bilten br. 123, str. 23.

- Hrvatske banke relativno velik dio imovine, čak 48,4 mlrd., što čini 16,2% aktive, izdvajaju kod Hrvatske narodne banke (HNB-a) po osnovi kunske i devizne obvezne pričuve¹ i na tako izdvojena sredstva primaju minimalnu kamatu².
- Banke 39,6 mlrd. ili 13,2% ukupne imovine drže u inozemstvu najviše u obliku oročenih depozita i otkupljenih vrijednosnih papira od stranih banaka, a manjim su dijelom potraživanja od stranih država i ostalih stranih osoba. Sredstva u inozemstvu hrvatskim bankama služe za obavljanje međunarodnog platnog prometa, kao kolateral (pokriće) za razne poslovne aranžmane te kao rezerve za održavanje njihove devizne likvidnosti.
- Potraživanja od središnje države iznose 27,9 mlrd. ili 9,3% aktive banaka, što je posljedica orijentacije hrvatske države da se sve više zadužuje na domaćem, a manje na inozemnom tržištu. Od sveukupnog duga središnje

¹ Prema Odluci o obveznoj pričuvi (Nar. nov., br. 203/03., 145/04., 34/05., 64/05., 136/05. i 146/05.) banke su dužne obračunati i izdvojiti kod HNB-a 17% od prikupljenih depozita i pribavljenih kreditnih sredstava.

² Tako je u prosincu 2006. godine prosječna stopa renumeracije na kunska imobilizirana sredstva obvezne pričuve 0,52%, a na devizna izdvojena sredstva 1,06% (Prema: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 34.)

države krajem 2006. godine, u svoti od 108,4 mlrd., dug prema domaćim bankama čini 25,7%, a od unutarnjeg duga središnje države, u svoti od 59,7 mlrd., 46,8% odnosi se na dug prema domaćim bankama.³

- Potraživanja banaka od ostalih domaćih sektora povećavaju se apsolutno i relativno, od 125,7 mlrd. u 2004., što je bilo 55,8% aktive na 181,0 mlrd. u 2006. godini, a to je već 60,5% ukupne aktive. Promatrajući strukturu tih potraživanja može se zapaziti da su krediti stanovništvu u svoti od 95,7 mlrd, što predstavlja 32,0% aktive, znatno veći od kredita trgovačkim društvima koji iznose 83,4 mlrd. ili 27,9% aktive. Orijentacija banaka na jače kreditiranje stanovništva donosi bankama veću zaradu jer su kamatne stope na kredite stanovništvu više od kamatnih stopa na kredite trgovačkim društvima.⁴

Izvori sredstava kojima je financirana imovina banaka prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Visina i struktura pasive hrvatskih banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine

Na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

Opis	2004.		2005.		2006.	
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Iznos	Udio
1. Depozitni novac	23.591	10,5	26.653	10,4	33.912	11,3
2. Štedni i oročeni depoziti	22.479	10,0	27.992	11,0	44.837	15,0
3. Devizni depoziti	81.743	36,2	86.761	34,0	88.257	29,5
4. Obveznice i instrumenti tržišta novca	1.164	0,5	1.077	0,4	844	0,3
5. Inozemna pasiva	61.164	27,1	67.112	26,3	76.076	25,4
6. Depoziti središnje države	6.822	3,0	9.287	3,6	10.800	3,6
7. Krediti od HNB	409	0,2	4.216	1,7	3.911	1,3
8. Ograničeni i blokirani depoziti	2.055	0,9	2.036	0,8	2.448	0,8
9. Kapitalski računi	28.666	12,7	32.666	12,8	40.801	13,6
10. Ostalo (netto)	-2.547	-1,1	-2.480	-1,0	-2.626	-0,8
Ukupna pasiva	225.546	100,0	255.320	100,0	299.258	100,0

Izvor: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 23.

Financijski potencijal banaka povećava se iz godine u godinu, od 225,5 mlrd. u 2004. na 255,3 mlrd u 2005., što čini rast od 13,2%, da bi se u 2006. godini povećao za daljnjih 17,2% i dosegao razinu od 299,3 mlrd.

³ HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 64.

⁴ Tako su, primjerice, u prosincu 2006. godine kamatne stope na kratkoročne kunske kredite trgovačkim društvima 6,75% i stanovništvu 11,84%, a kamatne stope na dugoročne kunske kredite trgovačkim društvima 5,86% i stanovništvu 9,44% (Prema: HNB (2006.) Bilten br. 123, str. 36).

3. Obilježja izvora sredstava banaka

Radi ocjene politike prikupljanja i pribavljanja sredstava banaka potrebno je analizirati strukturu pasive bilance banaka prema vrstama izvora te sektorsku i valutnu strukturu izvora.

3.1. Struktura pasive banaka prema vrstama izvora

Prikupljeni depoziti kao i pribavljena kunska i devizna sredstva pojavljuju se kao kratkoročni i dugoročni izvori u različitim oblicima.

- **Depozitni novac** uključuje kunska novčana sredstva na žiro-računima i tekućim računima te obveze banaka po izdanim kuskim instrumentima plaćanja. To su transakcijski depoziti koji vlasnicima računa služe za obavljanje svakodnevnih plaćanja i njihova razina na pojedinačnim računima svakodnevno varira, ali na skupnoj osnovi trajno se povećava iz mjeseca u mjesec, odnosno iz godine u godinu, od 23,6 mlrd. u 2004. na 26,7 mlrd. u 2005. te na 33,9 mlrd. krajem 2006. godine. Udio depozitnog novca u ukupnim izvorima posljednjih nekoliko godina kreće se od 10,4% do 11,3%.

Imajući u vidu da banke na ta sredstva iz godine u godinu smanjuju visinu kamatne stope, a ona je u prosincu 2006. bila samo 0,56% godišnje, depozitni novac je, po odbitku obvezne pričuve i uz stanovitu ročnu transformaciju, značajan izvor bankama za odobravanje kredita, prvenstveno kratkoročnih, koje banke plasiraju fizičkim i pravnim osobama po prosječnoj kamatnoj stopi od 10%. Dakle, sa stajališta profitabilnosti depozitni novac omogućava bankama vrlo visoku zaradu na razlici između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, mada treba pritom naglasiti da su i troškovi banaka vezani uz vođenje transakcijskih računa prilično visoki.

- **Štedni i oročeni depoziti** su uglavnom kunski oročeni depoziti i kunski depoziti s otkaznim rokom, a neznatno kunski štedni depoziti po viđenju, zato što je širokom afirmacijom tekućih računa većina banaka prestala izdavati građanima štedne knjižice za kunsku štednju i one u praksi postupno nestaju.

Znatno višim kamatnim stopama, prosječno 2,94% na kratkoročne depozite i prosječno 4,32% na dugoročne depozite, banke potiču deponente na oročavanje sredstava, tako da se ta kategorija izvora sve više povećava, od 22,5 mlrd. u 2004., što čini 10,0% pasive banaka, na 44,8 mlrd. u 2006., a to je već 15,0% ukupnih izvora. Štedni i oročeni depoziti kvalitetan su izvor za odobravanje dugoročnih kredita u bankama.

- **Devizni depoziti** su devizni depoziti po viđenju, oročeni devizni depoziti i devizni depoziti s otkaznim rokom. Devizni depoziti banaka postupno rastu, od 81,7 mlrd. u 2004. na 88,3 mlrd. u 2006. godini, ali sporije od rasta ukupne pasive, odnosno ostalih kategorija izvora, tako da se njihov udio u ukupnoj pasivi smanjuje od 36,2% u 2004. na 29,5% u 2006. godini. Sporiji rast deviznih, a brži rast kuskih depozita posljedica je poslovne politike banaka koje nešto višim kamatnim stopama potiču rast kuskih oročenih depozita, ali i sve većeg

povjerenja građana u kunsku štednju. Zadnjih nekoliko godina od ukupnih deviznih depozita 80 do 85% odnosi se na deviznu štednju građana, a približno 75% su oročeni depoziti.

Devizni depoziti su bankama izvor za odobravanje deviznih kredita u zemlji i u inozemstvu, služe za obavljanje međunarodnog platnog prometa i kao kolateral za razne devizne aranžmane u inozemstvu, izvor su bankama za formiranje deviznih rezervi likvidnosti, a jednim dijelom devizna sredstva konvertiraju se u kunska i plasiraju klijentima za različite namjene.

- **Obveznice i instrumenti tržišta novca** jesu neto obveze banaka po izdanim dužničkim vrijednosnim papirima i primljeni krediti u kunama. Instrumenti tržišta novca izdani su blagajnički zapisi, izdane i akceptirane mjenice te ostali dužnički vrijednosni papiri. Svota tako pribavljenih sredstava krajem 2006. godine manja je nego prethodne dvije godine i iznosi samo 0,8 mlrd., što čini 0,3% ukupne pasive, te ukazuje da hrvatske banke još uvijek nisu uvele praksu izdavanja dužničkih vrijednosnih papira na domaćem tržištu radi pribavljanja kunskih izvora.

- **Inozemna pasiva** obuhvaća razne oblike deviznih i kunskih obveza prema stranim bankama i ostalim pravnim i fizičkim osobama: žiro-račune i tekuće račune, štedne depozite (uključujući loro akreditive i ostala pokrića), oročene depozite i primljene kredite. U sklopu primljenih kredita iskazani su i izdani podređeni i hibridni instrumenti koje su upisali inozemni investitori, a banke ih kao specifični oblik dopunskog kapitala uključuju u izračun jamstvenog kapitala. Od 76,1 mlrd. obveza prema inozemstvu krajem 2006. godine preko 90% obveze su prema bankama, a nešto manje od 10% obveze prema strancima. Približno 53% inozemni su krediti, preko 38% uzeti oročeni depoziti, a nešto manje od 9% kratkoročni su depoziti i ostale obveze.

- **Depoziti središnje države** jesu svi oblici kunskih i deviznih obveza banaka prema središnjoj državi, što znači prema Republici Hrvatskoj i republičkim fondovima. Uključene su i obveze banaka po refinanciranim kreditima po Pariškom i Londonskom klubu koje su 90-tih godina prošlog stoljeća utvrđene bankama od strane Republike Hrvatske, neovisno o tome koliko su banke uspjele takve obveze prenijeti na krajnje korisnike – trgovačka društva koja su se ranije zadužila u inozemstvu uz garancije banaka. Depoziti središnje države povećani su od 6,8 mlrd. u 2004. na 10,8 mlrd. u 2006. godini i čine 3,6% ukupne pasive banaka.

- **Kreditni primljeni od središnje banke** krediti su primljeni od HNB-a i depoziti HNB-a kod banaka, pri čemu se kao krediti tretiraju i poslovi reotkupa vrijednosnih papira. Budući da HNB ne odobrava iz primarne emisije kredite poslovnim bankama za selektivne namjene, već iznimno jednodnevne lombardne kredite i kredite za likvidnost, u svoti od 3,9 mlrd. krajem 2006. godine, što čini 1,3% ukupne pasive banaka, nalaze se uglavnom sredstva banaka iz repo poslova s HNB-om.

- **Ograničeni i blokirani depoziti** u 2006. godini obuhvaćaju najvećim dijelom namjenske depozite poduzeća i ostalih pravnih i fizičkih osoba danih

bankama kao pokrića u platnom prometu s inozemstvom, ali i za druge namjene. Ograničeni depoziti krajem 2006. godine iznose 2,4 mlrd. i čine 0,8% pasive banaka. Sve do 2005. godine značajna stavka u toj kategoriji sredstava bili su blokirani devizni depoziti stanovništva regulirani Zakonom o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske.⁵

- **Kapitalski računi** obuhvaćaju dionički kapital, dobit ili gubitak prethodne i tekuće godine, zadržanu dobit, zakonske pričuve, statutarne i ostale kapitalne pričuve, rezerve proizašle iz transakcija zaštite, nerealiziranu dobit (gubitak) s osnove vrijednosnog usklađivanja financijske imovine raspoložive za prodaju te ispravke vrijednosti i posebne rezerve za neidentificirane gubitke. Kapitalski računi iznosili su 2004. godine 28,7 mlrd. i njihov udio u ukupnoj pasivi je 12,7%. Ta su sredstva u 2005. povećana na 32,7 mlrd., dakle za 14,0%, ali im je udio u pasivi neznatno povećan, i to na 12,8%. U 2006. godini HNB je uvela restrikcije na zaduživanje u inozemstvu⁶ i neke banke su se tome “uspješno prilagodile” na način da su sredstva “uvezle” dokapitalizacijom, odnosno povećanjem kapitalskih računa, koji su tijekom 2006. godine povećani za 8,1 mlrd. ili 24,9% i dosegli razinu od 40,8 mlrd. s udjelom od 13,6% u ukupnoj pasivi.

Unutar kapitalskih računa najznačajniji je dionički kapital, zatim slijede razni oblici kapitalskih pričuva i zadržana dobit te ostali kapitalski računi.

- **Ostalo (neto)** su neraspoređeni računi pasive umanjeni za neraspoređene račune aktive, uključujući fer vrijednost deriviranih financijskih instrumenata.

⁵ Zakonom o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske (Nar. nov, br. 106/95.) devizna štednja građana na dan 27.4.1991. godine blokirana je i isplaćivala se u 20 polugodišnjih rata počevši od 30. lipnja 1995. godine. Na blokirane devizne depozite obračunavala se kamata po stopi od 5% godišnje.

⁶ Odlukom o graničnoj obveznoj pričuvi (Nar. nov., br. 146/05. i 69/06.) banke su dužne izdvojiti kod HNB-a graničnu obveznu pričuvu od 55% na porast inozemnih izvora sredstava, osim vlasničkih vrijednosnih papira, uz kamatnu stopu od 0% godišnje.

3.2. Sektorska struktura izvora

U tablici 3 prikazana je sektorska struktura ukupnih izvora da bi se ocijenilo značenje pojedinog sektora u oblikovanju financijskog potencijala banaka.

Tablica 3. Izvori sredstava banaka prema institucionalnim sektorima u razdoblju od 2004. do 2006. godine

Na kraju razdoblja, u milijunima kuna i postocima

Sektor	2004.		2005.		2006.	
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Iznos	Udio
1. Središnja država	6.822	3,0	9.287	3,6	10.800	3,6
2. Lokalna država	2.592	1,1	2.215	0,9	2.331	0,8
3. Trgovačka društva	35.791	15,9	36.473	14,3	45.959	15,4
4. Stanovništvo	88.670	39,3	99.341	38,9	112.626	37,6
5. Bankarske institucije	56.821	25,2	66.503	26,0	76.878	25,7
6. Nebankarske financijske institucije i ostalo	6.184	2,8	8.835	3,5	9.864	3,3
7. Kapitalski računi	28.666	12,7	32.666	12,8	40.800	13,6
Ukupno	225.546	100,0	255.320	100,0	299.258	100,0

Izvor: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 23 – 29.

Podaci ukazuju da se u protekle tri godine nisu dogodile značajnije promjene u oblikovanju izvora sredstava banaka.

- Udio depozita i ostalih sredstava **središnje države** u ukupnoj pasivi neznatno je povećan, od 3,0% u 2004. na 3,6% u 2006. godini, dok se u istom razdoblju udio sredstava **lokalne države** (županije, gradovi i općine) neznatno smanjio, od 1,1% u 2004. na 0,8% u 2006. godini.
- Sredstava **trgovačkih društava**, bez obzira na apsolutni rast od 35,8 mlrd. u 2004. na 46,0 mlrd. u 2006., zadržavaju približno jednako značenje u oblikovanju financijskog potencijala banaka. Njihov udio u ukupnim izvorima smanjen je od 15,9% u 2004. na 14,3% u 2005., ali se u 2006. godini ponovno povećao na 15,4%.
- Najznačajniji izvor sredstava banaka jesu **depoziti stanovništva** koji se u masi povećavaju, ali se njihov udio u potencijalu postupno smanjuje, i to od 88,7 mlrd. u 2004., što čini 39,3% ukupnih izvora, na 112,6 mlrd. u 2006. s udjelom od 37,6%. Sporiji rast depozita stanovništva od rasta ukupnih izvora posljedica je preusmjerenja sredstava građana iz banaka u novčane, obvezničke, dioničke i mješovite investicijske fondove, ali i mirovinske fondove u kojima ulagači ostvaruju više prinose nego što su kamate na kunske i devizne depozite u bankama.

- Sredstva **bankarskih institucija u zemlji i iz inozemstva** po svom značenju drugi su izvor financiranja banaka. Ova kategorija sredstava povećana je od 56,8 mlrd. u 2004. na 76,9 mlrd. u 2006. godini, ali se njihov udio bitno ne mijenja i kreće se od 25,2% do 26,0%.
- **Kapitalski računi**, a to su vlastiti izvori banaka, povećavaju se brže od ukupnih izvora, tako da je povećan i njihov udio od 12,7% u 2004. na 13,6% u 2006. godini, najvećim dijelom radi dokapitalizacije banaka, ali i povećanja zadržane dobiti, kapitalnih i ostalih pričuva.

3.4. Valutna struktura izvora

Banke prikupljaju depozite i pribavljaju kreditna sredstva u domaćoj i stranim valutama. Valutna struktura izvora sredstava prikazana je u tablici 4 i grafikonu 1.

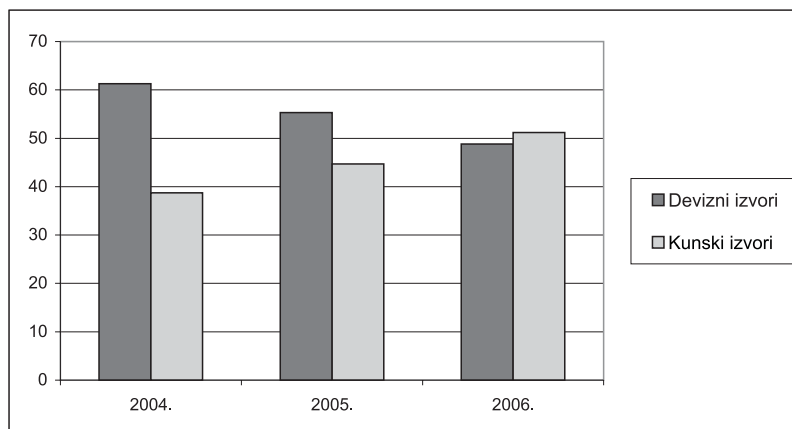
Tablica 4. Valutna struktura izvora sredstava banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine

U milijunima kuna i postocima

	2004.		2005.		2006.	
	Iznos	Udio	Iznos	Udio	Iznos	Udio
Devizni	138.261	61,3	141.284	55,3	146.162	48,8
Kunski	87.285	38,7	114.036	44,7	153.096	51,2
Ukupno	225.546	100,0	255.320	100,0	299.258	100,0

Izvor: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 26 – 29.

Grafikon 1. Udio kunskih i deviznih izvora u ukupnoj pasivi banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine (u postocima)



Podaci ukazuju na promjenu valutne strukture ukupnih izvora sredstava banaka. Tako je udio deviznih izvora smanjen od 61,3% u 2004. na 48,8% u 2006. godini, dok je istovremeno udio kunskih izvora povećan od 38,7% u 2004. na 51,2% u 2006. godini. Ova promjena strukture izvora posljedica je više razloga.

Prvo, snažno povećanje kapitalskih računa, pogotovo u 2006. godini, radi provedene dokapitalizacije evidentirano je u pasivi banaka u domaćoj valuti bez obzira u kojoj je valuti stvarna uplata izvršena.

Drugo, inozemna pasiva banaka bila je ranijih godina gotovo isključivo u stranim valutama, a neznatno u kunama, da bi se banke postupno sve više zaduživale u kunama. Tako je već u 2004. godini udio kunskih obveza u inozemnoj pasivi 10,8%, a u 2006. čak 27,6%.

Treće, kao što je već rečeno, štednja u kunama u 2005. i 2006. godini atraktivnija je od štednje u devizama radi većih kamatnih stopa i aprecijacije kune u odnosu na EUR i USD, pa ulagači svoje depozite preusmjeravaju u kunsku štednju. K tome treba dodati da je relativno niska stopa inflacije⁷ tijekom proteklih godina djelovala pozitivno na uspostavu povjerenja u domaću valutu, tako da je u značajnoj mjeri zaustavljen dugogodišnji proces u kojem su građani svoja uštedena sredstva konvertirali u strane valute kako bi očuvali realnu vrijednost svojih ušteda.

Četvrto, bez obzira što je pretežiti dio deviznih depozita u eurima, neusklađenost kretanja deviznih tečajeva poremetila je na određeni način percepciju hrvatskih građana o deviznoj štednji, odnosno o štednji u stranim valutama. Naime stanovništvo očekuje da se međunarodna vrijednost domaće valute izražena deviznim tečajem koliko-toliko usklađuje s promjenom (padom) unutrašnje vrijednosti valute, odnosno inflacijom, bez obzira što na oblikovanje deviznog tečaja, osim ponude i potražnje, djeluje niz čimbenika kao npr. paritet kupovnih snaga, stanje platne bilance, promjene unutrašnje vrijednosti valute, psihološki i politički čimbenici itd. (Dvornik 1980., Shapiro 1991.). Kakva su bila kretanja inflacije i tečaja relevantnih svjetskih valuta u Hrvatskoj, prikazano je u tablici 5 i grafikonu 2.

Tablica 5. Inflacija i promjena tečaja EUR i USD prema HRK u razdoblju od 2000. do 2006. godine

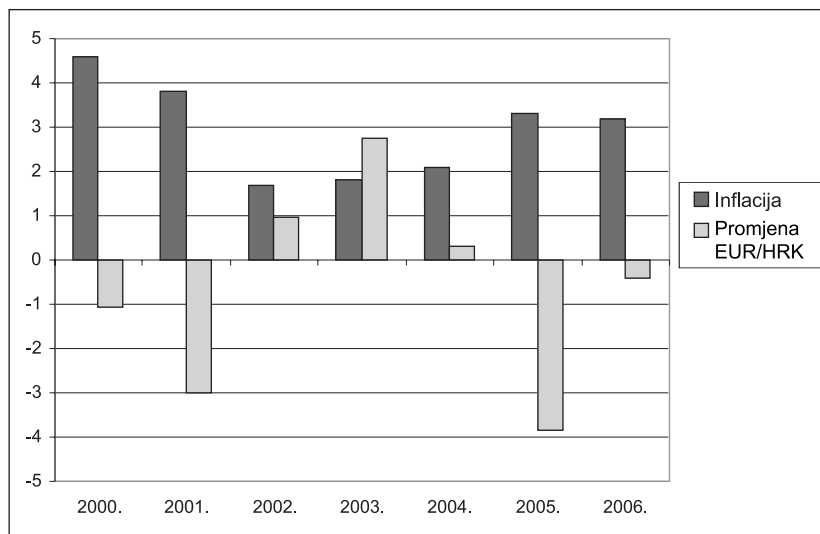
U postocima

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
Inflacija	4,6	3,8	1,7	1,8	2,1	3,3	3,2
EUR/HRK	-1,05	-3,01	+0,98	+2,75	+0,32	-3,85	-0,41
USD/HRK	+6,64	+2,46	-14,48	-14,38	-7,87	+10,59	-10,51

Izvor: Izračunato prema: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 52.

⁷ Ostvarena prosječna stopa inflacije u razdoblju od 2000. do 2006. godine je 2,93% (Izračunato prema: HNB (2007.) Bilten br. 123).

Grafikon 2. Inflacija i promjena tečaja EUR/HRK u razdoblju od 2000. do 2006. godine (u postocima)



U cjelokupnom razdoblju prisutna je veća ili manja “neusklađenost” inflacije i kretanja tečaja EUR-a prema HRK, dok je tečaj USD imao takve oscilacije koje je teško objasniti, a još teže predvidjeti. Tako je npr. u 2004. godini ostvarena inflacija u Hrvatskoj 2,1% i očekivao se približno sličan rast tečaja stranih valuta, ali je tečaj EUR-a povećan za samo 0,32%, a tečaj USD smanjen za 7,87%. U 2005. godini inflacija je 3,3% i očekivao se također približan rast tečaja stranih valuta, ali je tečaj EUR-a smanjen za 3,85%, tako da je “nesklad” čak 7,15 postotnih bodova, dok je tečaj USD porastao za 10,89% i “razlika” je 7,29 postotnih bodova. U 2006. godini ostvarena inflacija je 3,2%, tečaj EUR-a i USD prema HRK je smanjen, pa je ponovni “nesklad” u očekivanju 3,61 postotnih bodova prema EUR i 13,71 postotnih bodova prema USD.⁸

Sve do 2005. godine volatilnost tečaja EUR-a prema HRK kod šire populacije shvaćana je posljedicom kretanja na svjetskim deviznim tržištima, pa u tom smislu takva kretanja treba prihvaćati kao neugodna iznenađenja od kojih se

⁸ Neusklađenost inflacije u Hrvatskoj i promjene deviznog tečaja EUR-a prema HRK djelovala je na visinu ostvarenih prinosa na devizne pologe kod banaka, ulaganja u vrijednosne papire i ostala ulaganja, a što se najbolje može ilustrirati primjerom. Pod pretpostavkom da je deponent ili investitor početkom 2005. godine uložio svotu od 1.000 HRK uz godišnju kamatu od 5%, tada bi deflacionirana svota glavnice na kraju godine zajedno s kamatom bila 1.016,46 HRK, odnosno realni prinos bio bi 1,65% na godišnjoj razini. Ako bi štediša 1.000 HRK konvertirao u EUR i uložio uz 4% kamate godišnje, tada bi, radi inflacije ali i smanjenja tečaja EUR-a prema HRK, deflacionirana svota glavnice zajedno s kamatom bila 970,60 HRK, a realni prinos bio bi negativan i to -2,93% na godišnjoj razini. Na svotu od 1.000 HRK uloženu u 2006. godini realni prinos bio bi 1,74% ako bi glavnica bila uložena kao kunski polog, a 0,38% ako bi glavnica bila uložena kao devizni polog.

može teško zaštititi. Međutim, već u 2005., a pogotovo u 2006. godini vlasnici sredstava sve više razmišljaju da li će svoje uštede držati u deviznom ili kunskom obliku u bankama ili u raznim investicijskim fondovima.

Sve su to razlozi koji su djelovali na promjenu valutne strukture pasive banaka, odnosno na smanjenje udjela deviznih, a povećanje udjela kunskih u ukupnim izvorima banaka.

Bez obzira na smanjenje deviznih udjela u ukupnim izvorima u hrvatskim je bankama i dalje prisutna značajna valutna neusklađenost aktive i pasive (tablica 6).

Tablica 6. Udio devizne imovine u ukupnoj aktivi i deviznih obveza u ukupnoj pasivi banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine

U postocima

	2004.	2005.	2006.
Devizna aktiva	31,1	27,8	26,6
Devizna pasiva	61,3	55,3	48,8
Razlika	- 30,2	-27,5	-22,2

Izvor: Izračunato prema: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 23 – 29.

Podaci ukazuju da se negativna razlika između devizne imovine i deviznih obveza smanjuje od 30,2 postotna boda u 2004. na 22,2 postotna boda u 2006. godini, što znači da su banke i dalje izložene valutnom riziku. Tako bi, primjerice, eventualna deprecijacija HRK bankama prouzročila negativne učinke na račun dobiti i gubitka i buduće novčane tokove. To je razlog zašto hrvatske banke značajan dio svojih plasmana ugovaraju uz valutnu klauzulu i na taj način barem obračunski smanjuju valutnu izloženost.

4. Ocjena i prijedlozi politike pribavljanja izvora sredstava banaka

Banke provode politiku maksimalne mobilizacije svih oblika sredstava u zemlji, a zbog nedostatka domaćih izvora zadužuju se u inozemstvu u okviru svojih mogućnosti. Tako pribavljena sredstva ulažu u razne oblike plasmana kako bi ostvarile što veću zaradu na razlici između aktivnih kamatnih stopa na plasmane i pasivnih kamatnih stopa na pribavljene izvore.

a) Banke su preuzele platni promet u zemlji tako da klijenti mogu obavljati sve oblike plaćanja klasičnim putem (nalozima na šalterima), ali i modernim tehnikama kao što su telefonsko i internetsko bankarstvo. Stanovništvu se nude, osim klasičnih oblika štednje i kratkoročnih i dugoročnih kredita, razne nove usluge, npr. kartično poslovanje (platne i kreditne kartice), kontokorentni i revolving krediti itd. Takva politika banaka ima za posljedicu da gotovo sve fizičke i pravne osobe imaju otvorene transakcijske račune u bankama. Ukupna

svota na tim računima povećava se posljednjih nekoliko godina dvostruko brže od rasta bruto domaćeg proizvoda i očekivati je da će banke i nadalje poticati bezgotovinski način plaćanja, što se s općeg stajališta može smatrati vrlo pozitivnim, a naplatom raznih naknada banke ostvaruju prihode.

Međutim, vrlo niska razina kamatnih stopa na takve vrste depozita, koja je višestruko manja od inflacije,⁹ znači obezvrjeđivanje realne vrijednosti novčanih sredstava građana i pravnih osoba, što se ne može ocijeniti pozitivnim.

b) Kamatne stope na štedne i oročene depozite znatno su više nego na transakcijske depozite,¹⁰ pa građani i poduzeća imaju mogućnost planiranja svoje likvidnosti i oročavati novčane viškove na različite rokove, od najmanje jednog mjeseca pa sve do pet i više godina. Dakle, banke omogućuju vlasnicima računa racionalno gospodarenje sredstvima i ostvarivanje poticajne kamate. Podaci o rastu štednih i oročenih depozita ukazuju da građani, ali i trgovačka društva, sve više koriste takve mogućnosti i na taj način kompenziraju gubitke realne vrijednosti svojih sredstava zbog inflacije u Hrvatskoj.

c) Tijekom više desetaka godina u uvjetima visoke inflacije osnovni način zaštite realne vrijednosti novčanih ušteda najvećeg dijela stanovništva bio je štednja u stranim valutama, iako je i realna vrijednost njemačke marke i američkog dolara kao valute u kojoj su hrvatski građani najviše štedjeli poradi inflatornih kretanja u domicilnim zemljama postupno smanjivana. U strukturi ukupne štednje stanovništva devizni depoziti bili su do prije nekoliko godina u prosjeku 80 do 85%, da bi se njihov udio smanjio i krajem 2006. godine je 66% od ukupnih depozita građana.

Očekivati je da će banke i nadalje poticati deviznu štednju, mada je u uvjetima obilnih deviznih priljeva od prodaje hrvatske imovine strancima i sve većeg zaduživanja poduzeća, banaka, države i ostalih subjekata u inozemstvu prikupljanje deviznih depozita građana postalo manje značajno.

d) Budući da se u Hrvatskoj vode rasprave o visini sveukupnog inozemnog duga i inozaduženja banaka, a HNB je propisala i restriktivne mjere usmjerene ograničenju zaduživanja banaka u inozemstvu, radi objektivnijeg sagledavanja ove situacije potrebno je naglasiti nekoliko elemenata.

- Udio banaka u inozemnom dugu Hrvatske povećan je od 33,8% u 2004. na 35,2% u 2005., da bi krajem 2006. godine bio 35,1%, što znači da su banke značajan generator ukupnog vanjskog duga Hrvatske¹¹.
- Banke istovremeno značajan dio deviznih sredstava drže u inozemstvu, tako da je neto zaduženje banaka znatno manje, i to u 2004. 17,6 mlrd.

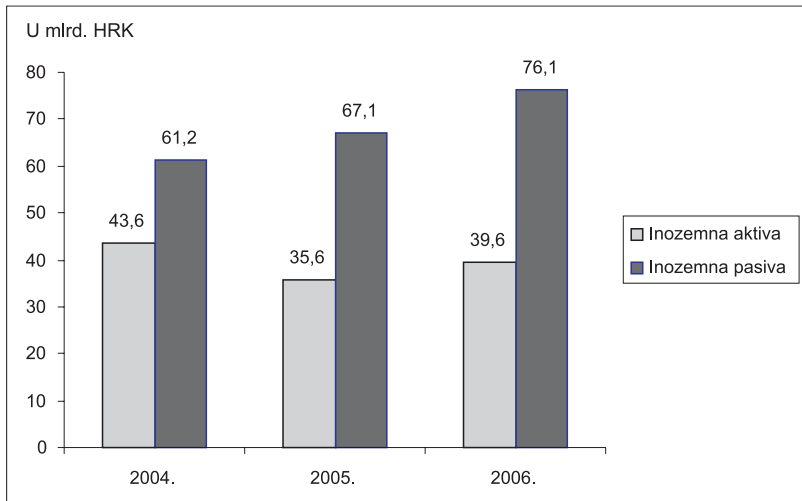
⁹ Prosječna pasivna kamatna stopa na transakcijske depozite u 2004. godini bila je 0,74% i smanjena je u 2005. na 0,61%, a u prosincu 2006. na 0,56% godišnje (Prema: HNB (Bilten br. 123, str. 38).

¹⁰ Prosječna pasivna kamatna stopa na štedne i oročene depozite bila je u 2004. godini 4,11% i smanjena je na 3,36% u 2005., a u prosincu 2006. na 2,98% (Prema: HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 38).

¹¹ HNB (2007.) Bilten br. 123, str. 54.

HRK ili 2,3 mlrd. EUR-a, u 2005. 31,5 mlrd. HRK ili 4,3 mlrd. EUR-a i krajem 2006. godine 36,5 mlrd. HRK ili 5 mlrd. EUR-a (grafikon 3.).

Grafikon 3. Inozemna aktiva i inozemna pasiva banaka u razdoblju od 2004. do 2006. godine



- Na sredstva koja hrvatske banke drže u inozemstvu banke primaju aktivnu kamatu, a ona je višestruko niža od pasivne kamate koju plaćaju na primljene kredite i uzete oročene depozite. Premda postoji razlika u ročnosti primljenih i danih sredstava prema inozemstvu, taj bi problem trebalo posebno razmotriti, ne samo sa stajališta razlika u kamatnim stopama (prihodi i rashodi), već i sa stajališta visine sveukupnog vanjskog duga banaka i vanjskog duga Hrvatske.
- Obveze banaka prema inozemstvu pretežito su dugoročne, pa niti u jednom trenutku bankama ne prijete eventualna devizna nelikvidnost u narednom razdoblju.

Najvažnije pitanje u svezi s inozaduženjem banaka jest kuda su banke sredstva usmjerile: za financiranje potrošnje ili financiranje proizvodnje?

Podaci u tablici 1. ukazuju da banke radi visoke zarade prvenstveno ulažu sredstva u kredite stanovništvu, što znači da financiraju potrošnju, odnosno prodaju inozemnih proizvoda na domaćem tržištu, a ne financiraju tekuće poslovanje i razvoj domaćih poduzeća, posebno onih koja se bave izvozom domaćih proizvoda na međunarodno tržište.

Imajući u vidu da je na kraju 2006. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo registrirano 291,6 tisuće nezaposlenih osoba, što čini 6,6% ukupnog broja stanovnika, tako da je stopa registrirane nezaposlenosti 17%,¹² te

¹² Hrvatski zavod za statistiku (2007.) Mjesečno statističko izvješće br. 2, str. 42.

da je prema podacima MMF-a u 2005. godini BDP po stanovniku u Švicarskoj 50.532 USD, u Njemačkoj 33.856 USD, u Italiji 30.200 USD, u Sloveniji 16.986 USD, a u Hrvatskoj 8.675 USD,¹³ trebalo bi manje raspravljati o visini inozemnog duga, mada i to ne treba zanemariti, a više pozornosti usmjeriti na racionalnu uporabu 299,3 mlrd. HRK financijskog potencijala banaka, odnosno odgovoriti na pitanje koliko su sredstva banaka i ostalih financijskih posrednika, a to je krajem 2006. godine ukupno preko 400 mlrd. HRK, usmjerena financiranju bolje budućnosti hrvatskog gospodarstva i svih 4.422 tisuća hrvatskih građana.

e) Banke su najznačajnije financijske institucije u Hrvatskoj, s udjelom od približno 75% u neto imovini svih financijskih posrednika, pa bi zbog toga upravo one trebale znatno više nego do sada raditi na popularizaciji i široj afirmaciji vrijednosnih papira na financijskom tržištu. Starije generacije stanovništva imaju vrlo negativna iskustva s ulaganjem sredstava u razne "dobrovoljne" zajmove, odnosno kupovinu obveznica čiju je realnu vrijednost u značajnoj mjeri obezvrijedila inflacija.¹⁴ Slično, iako ne takvim intenzitetom, događa se u Hrvatskoj posljednjih nekoliko godina svim investitorima u vrijednosne papire čija je nominalna vrijednost izražena u eurima, što znači da se njihova vrijednost usklađuje s tečajem HRK prema EUR-u. Podaci u tablici 5 ukazuju na značajan nesklad tečaja EUR-a i inflacije. Da bi se u budućnosti izbjegli takvi problemi, banke i ostale pravne osobe koje emitiraju vrijednosnice trebale bi promijeniti politiku izdavanja vrijednosnih papira.

Radi šire afirmacije vrijednosnih papira poslovne banke trebale bi izdavati kratkoročne i dugoročne dužničke vrijednosnice. Izdavanjem blagajničkih zapisa s rokovima dospjeća do jedne godine i certifikata o depozitu koji bi imali, u pravilu, rok dospjeća preko jedne godine, kao i obveznica s dužim rokovima dospjeća, npr. pet i više godina i s raznim sustavima amortizacije (jednokratno o dospjeću ili s jednakim polugodišnjim ili godišnjim anuitetima), banke bi ponudile fizičkim i pravnim osobama mogućnost kupnje različitih vrijednosnih papira i na taj bi način pribavljale kratkoročna i dugoročna sredstva od domaćih i stranih osoba u zemlji i u inozemstvu (Mishkin, Eakins 2005.). Pritom bi banke trebale voditi računa o nekoliko vrlo bitnih čimbenika (Rose 2003., Bodie, Kane, Marcus 2006.).

Prvo, da vrijednosni papiri budu sigurni, što znači da izdavatelji izvršavaju ugovorene obveze po glavnici i kamati u predviđenim rokovima i da ni u kojem trenutku ne prijeti eventualni bankrot izdavatelja. To je posebno važno pri izdavanju obveznica koje imaju duže rokove amortizacije. U tom smislu osiguranje emisije vrijednosnih papira dodatnim garancijama značajno bi povećalo troško-

¹³ MMF World Economic Outlook Database.

¹⁴ Tipičan primjer za to je izdavanje obveznica za prikupljanje sredstava potrebnih za izgradnju tunela kroz Učku, krajem 70tih godina prošlog stoljeća, kada je stanovništvo Istre i Kvarnerskog područja upisivalo jednu do dvije mjesečne plaće, a rok amortizacije obveznica u uvjetima visoke inflacije bio je pet godina.

ve izdavanja, ali bi konzorcijalni pristup izdavanja obveznica, pogotovo kod manjih banaka, bitno povećao njihovu sigurnost.

Drugo, da vrijednosni papiri budu likvidni, što znači da se u svakom trenutku mogu bez značajnijih troškova unovčiti. Zato bi banke - izdavatelji vrijednosnica trebale omogućiti da imatelji kratkoročnih vrijednosnica mogu svoja potraživanja unovčiti u bankama tako da se obračuna pripadajuća kamata za razdoblje držanja vrijednosnih papira.¹⁵

Treće, vrijednosni papiri trebaju biti profitabilni, što znači da imateljima donose adekvatni prinos. Bez obzira što se može raspravljati što je to adekvatni prinos u hrvatskom gospodarstvu, odnosno bankarstvu, svaki izdavatelj kratkoročnih i dugoročnih vrijednosnica morao bi voditi računa o očuvanju realne vrijednosti uložених sredstava i primjerenoj kamati koja se isplaćuje imatelju vrijednosnica. Radi toga bi kamatna stopa na kratkoročne vrijednosnice trebala biti barem nešto veća od stope inflacije, a nominalnu vrijednost dugoročnih vrijednosnica trebalo bi usklađivati, odnosno indeksirati s inflacijom u Hrvatskoj, odnosno s indeksom troškova života, indeksom cijena industrijskih proizvoda ili nekim drugim adekvatnim pokazateljem, a ne uz valutnu klauzulu vezanu uz tečaj eura ili slično. Podaci u tablici 5 ukazuju da valutna klauzula ne jamči imateljima vrijednosnica očuvanje realne vrijednosti sredstava koja su uložili u kupnju vrijednosnih papira.

Osiguravajući fizičkim i pravnim osobama sigurnost, unovčivost i profitabilnost ulaganja hrvatske bi banke značajno potaknule široku afirmaciju vrijednosnih papira na financijskom tržištu i time još više mobilizirale slobodna novčana sredstva stanovništva, poduzeća i ostalih subjekata.

f) Napuštanje uobičajene valutne klauzule na izdane vrijednosne papire, ali i na znatan dio prikupljenih depozita, pribavljenih kredita i na ostale obveze banaka i uvođenje indeksne klauzule kojom bi se štitila realna vrijednost uložених sredstava u hrvatske banke, zasigurno bi izazvalo rasprave i otvorilo nove dileme o revalorizaciji obveza i potraživanja. Međutim, činjenica da hrvatske banke raspolažu krajem 2006. godine s 33,9 mlrd. transakcijskih depozita na koje plaćaju prosječno 0,56% pasivne kamate, dok je ostvarena inflacija u Hrvatskoj 3,2%, da ta sredstva po odbitku 17% obvezne pričuve ulažu pretežito u kratkoročne kredite uz prosječnu kamatnu stopu od 10%, ukazuje da takva zarada na razlici između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa značajno doprinosi profitabilnosti poslovnih banaka. Inače je profitabilnost hrvatskih banaka iznimno visoka, što potvrđuju podaci¹⁶ da je neto dobit ili dobit nakon oporezivanja prema čistom dioničkom kapitalu, dakle vlasničkoj glavnici, u 2004. 31,3%, u 2005. 31,1%, a u 2006. godini 24,8%. Ovi podaci ukazuju da bi se moglo

¹⁵ Vrlo je loša današnja praksa nekih hrvatskih banaka da se u slučaju prijevremene isplate oročenog depozita obračunava kamata po stopi koja je jednaka na štedne uloge po videnju. Znatno korektnije je priznati kamatu prema vremenu koliko je ulog bio oročen, što neke banke čine, ali pritom obračunavaju i naplaćuju vrlo nepopularnu naknadu na svotu koja se prijevremeno isplaćuje kao „kaznu“ ulagaču radi otkaza ugovora.

¹⁶ Izračunato iz podataka: HNB (2007.) Godišnje izvješće za 2006., str. 114.

raspravljati o visini aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, odnosno o kamatnoj marži u hrvatskom bankarstvu, ali i o profitabilnosti hrvatskog bankarstva u odnosu na bankarstvo u gospodarski razvijenim zemljama. Banke su očito iskoristile svoj monopolni položaj i značajno snizile pasivne kamatne stope, dok aktivne kamatne stope smanjuju u onoj mjeri koliko ih na to prisiljava konkurencija.

g) Iz podataka objavljenih u godišnjim izvješćima HNB-a, ali i obznanjenih poslovnih izvješća pojedinih banaka može se posljednjih nekoliko godina zapažiti vrlo interesantna promjena u politici raspodjele ostvarenog financijskog rezultata, odnosno dobitka. U prvim godinama nakon privatizacije strateški partneri kao većinski vlasnici banaka davali su prednost isplati dividende, a manji dio dobiti namijenili su povećanju kapitala. Sada sve veći dio dobiti raspoređuju u razne oblike kapitalnih pričuva (zakonske i statutarne rezerve) i kao neraspoređenu ili zadržanu dobit da bi na taj način povećale jamstveni kapital i stvorile osnovicu za daljnji rast, odnosno prostornu i poslovnu ekspanziju banaka.¹⁷ Takva politika raspodjele financijskog rezultata usmjerena jačanju vlastitih izvora kao značajnog dijela financijskog potencijala banaka može se ocijeniti vrlo pozitivnom.

Ocjenjujući poslovnu politiku hrvatskih banaka u dijelu oblikovanja financijskog potencijala može se reći:

- da banke svojim klijentima pružaju široku lepezu financijskih usluga klasičnim i suvremenim kanalima distribucije;
- da su banke preuzele domaći platni promet te na taj način značajno doprinijele smanjenju gotovinskog plaćanja i u svoje depozitne sustave uključile transakcijske račune klijenata;
- da banke imaju dobar bonitet i primjereni kreditni rejting, pa bez posebnih teškoća dolaze do sredstava u inozemstvu;
- da banke ostvaruju dobre financijske rezultate, ali manje raspodjeljuju za isplatu dividende, a više sredstava izdvajaju za jačanje kapitala i stvaranje osnovice za širenje svog poslovanja.

Sve te aktivnosti pozitivno su djelovale na snažno oblikovanje financijskog potencijala banaka. Međutim, u narednom razdoblju hrvatske banke trebale bi:

- preispitati kamatnu politiku budući da se na dio depozita obračunava realno negativna pasivna kamata;
- preispitati potrebu zaduživanja u inozemstvu i istovremenog držanja relativno visoke razine sredstava u inozemnim bankama, a posebno
- analizirati usmjeravanje sredstava financijskog potencijala banaka, odnosno odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri je relativno visoka razina

¹⁷ Prema odredbama Zakona o bankama (Nar. nov., br. 84/02. i 141/06.) jamstveni kapital kao zbroj osnovnog i dopunskog kapitala osnovica je na temelju koje svaka banka za sebe izračunava niz parametara kojima je regulirano njezino poslovanje. Tako npr. adekvatnost kapitala treba biti minimalno 10%, veliki kredit je 10%, najveći kredit može biti maksimalno 20%, zbroj svih velikih kredita može biti najviše 600% jamstvenog kapitala itd.

sredstava izdvojena u obveznu pričuvu i velik dio kreditnih sredstava plasiran stanovništvu u funkciji rasta BDP-a Hrvatske i povećanja zaposlenosti, odnosno kakvi bi bili pozitivni učinci kada bi kreditna sredstva banaka i drugih financijskih posrednika bila usmjerena prvenstveno za financiranje tekuće proizvodnje i razvoja hrvatskog gospodarstva, a manje za financiranje potrošnje, dakle financiranje proizvodne, a ne trgovačke ekonomije.

K tome treba dodati da bi banke financiranjem tekućeg poslovanja i razvoja poduzeća koja svoje depozite uključuju u bankovni sustav i obavljaju zatvaranje robnih i novčanih tokova s drugim takvim poduzećima dugoročno ostvarivale pozitivne učinke multiplikacije kredita i depozita (Saunders, 2000., Sinkey 2000., Jurman, 2007.). Na taj način banke bi dugoročno jačale svoj financijski potencijal tako što bi odobravanjem kredita kreirale dodatne depozite koji bi potom poslužili za odobravanje novih kredita.

5. Zaključak

1) Banke su financijske institucije koje se osnivaju kao dionička društva čiji je osnovni predmet poslovanja prikupljanje i pribavljanje novčanih sredstava i njihovo usmjeravanje klijentima u obliku kreditnih i nekreditnih plasmana. Obavljajući navedene, ali i druge bankarske poslove, te poslujući po klasičnim načelima (likvidnost, sigurnost i rentabilnost), banke trebaju ostvarivati dobit.

2) U strukturi financijskog potencijala banaka najznačajniji su devizni depoziti domaćih fizičkih i pravnih osoba s udjelom od 29,5% i inozemna pasiva s udjelom od 25,4%, a zatim slijede kunski štedni i oročeni depoziti s udjelom od 15,0% i transakcijski kunski računi s udjelom od 11,3%. Udjel kapitalskih računa već se nekoliko godina kreće na približnoj razini od 13,0%.

3) U oblikovanju financijskog potencijala banaka najznačajniji je sektor stanovništva s udjelom od 37,6%, mada se značaj depozita stanovništva već nekoliko godina smanjuje. Udio sredstava bankarskih institucija, pretežito inozemnih banaka, kreće se približno 26,0%, udio sredstava trgovačkih društava je 15,4%, dok je udio središnje i lokalne države 4,4%.

4) Valutna struktura izvora sredstava mijenja se već nekoliko godina, i to na način da se postupno smanjuje udio deviznih, a povećava udio kunskih izvora, od 38,7% u 2004. na 51,2% u 2006. godini. Promjena valutne strukture posljedica je s jedne strane većeg povjerenja stanovništva u domaću valutu, ali i poticajne kamatne politike banaka koje na kunske depozite obračunavaju veće kamatne stope nego na devizne depozite, a s druge strane neusklađenosti inflacije u Hrvatskoj i kretanja deviznog tečaja HRK u odnosu na EUR i USD koja je rezultirala smanjenjem realne vrijednosti uloženi deviznih sredstava.

5) Analizirajući politiku pribavljanja izvora sredstava banaka pozitivnim se može ocijeniti intenzivna mobilizacija sredstava fizičkih i pravnih osoba u obliku transakcijskih i štednih kunskih i deviznih depozita, jačanje vlastitih izvora banaka (kapitalski računi) kao i pribavljanje nedostajućih sredstava zaduživa-

njem banaka u inozemstvu. Međutim, ne može se ocijeniti pozitivnim da se u bankovnom sustavu realno negativnim kamatnim stopama obezvrjeđuje realna vrijednost sredstava na transakcijskim računima, kao što nije prihvatljivo da je ukupna svota sredstava banaka pribavljena izdavanjem dužničkih vrijednosnih papira na domaćem tržištu već dugi niz godina zanemarivo mala i kreće se od 0,3% do 0,5% ukupnih izvora. To znači da bi hrvatske banke morale preispitati politiku pasivnih kamatnih stopa na depozite, razmotriti potrebu zamjene sustava valutne klauzule sa sustavom indeksacije i znatno više nego do sada poraditi na široj afirmaciji vrijednosnih papira u hrvatskom bankarstvu i gospodarstvu.

6) Prikupljene depozite i pribavljena sredstva u zemlji i iz inozemstva banke već nekoliko godina usmjeravaju pretežito u kredite stanovništvu ostvarujući pritom visoku zaradu. Promjenom politike plasmana, odnosno jačim kreditiranjem poduzeća banke bi potakle brži rast BDP-a, povećanje zaposlenosti i rast standarda stanovništva, a sustavom multiplikacije kredita i depozita dugoročno bi jačale svoju depozitnu osnovu, financijski potencijal i profitabilnost poslovanja.

Literatura

- Bodie, Kane, Marcus (2006.) Počela ulaganja, Mate d.o.o., Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb.
- Dvornik, I. (1980.) Novac i novčana politika, Liburnia – Rijeka, Školska knjiga Zagreb.
- Jurman, A. (2007.) Multiplikacija kredita i depozita – čimbenik rasta financijskog potencijala i profitabilnosti banaka, “Aktualna financijska problematika“, Zbornik radova sa 6. znanstvene konferencije Katedri za financije ekonomskih fakulteta Hrvatske, Ekonomski fakultet u Osijeku.
- Jurman, A. (2005.) Kreditna politika banaka - čimbenik bržeg rasta bruto domaćeg proizvoda Republike Hrvatske, “Ekonomska istraživanja” Vol. 18 No 1, Fakultet ekonomije i turizma “Dr. Mijo Mirković”, Pula.
- Miller, R. L., VanHoose, D. (1997.) Moderni novac i bankarstvo, Mate d.o.o., Zagreb.
- Mishkin, F.S., Eakins, S. (2005.) Financijska tržišta i institucije, Mate d.o.o., Zagreb.
- Rose, P. (2003) Menadžment komercijalnih banaka, Mate d.o.o., Zagreb.
- Shapiro, A. C. (1991.) Foundation of Multinational Financial Management, Allyn and Bacon, Boston.
- Sinkey, J.F. (2000.) Commercial Bank Financial Management, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Zakon o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske (Nar. nov., br. 106/95.).
- Zakon o bankama (Nar. nov., br. 84/02. i 141/06.).
- Odluka o obveznoj pričuvu (Nar. nov., br. 203/03., 145/04., 34/05., 64/05., 136/05. i 146/05.).
- Odluka o graničnoj obveznoj pričuvu (Nar. nov., br. 146/05. i 69/06.).
- Hrvatska narodna banka (2007.), Godišnje izvješće za 2006.
- Hrvatska narodna banka (2007.) Bilten br. 123.
- Državni zavod za statistiku (2007.) Mjesečno statističko izvješće br. 2.
- MMF World Economic Outlook Database.

Summary

ACQUISITION OF MEANS IN CROATIAN BANKS

Financial potential of a bank is a sum of all positions in passive balance of a bank and it includes bank's own means (capital of a bank) as well as acquired deposits and credits of domestic and foreign natural and legal persons in the country and abroad. Parts of this financial potential, after deduction of the compulsory reserve, are invested in different forms of credit and non-credit engagements. This article analyses structure of financial potential according to the kinds of sources – structure of the sources according to sectors and currency in the last three years – demonstrating that banks have, by conducting domestic and international payment transactions and by rendering numerous services to their clients, incorporated in their potential transactional deposits and offered to investors different forms of saving schemes in domestic and foreign currencies. In lack of domestic sources, banks are taking foreign credits, increasing foreign debt of Croatia, but such means are directed mostly to population and only in smaller part toward commercial companies. Such a policy creates high profits for banks, however, it does not contribute to faster economic development of the state.

Key words: *bank, financial potential, deposits, credits.*

Zusammenfassung

BESCHAFFUNG VON GELDQUELLEN IN KROATISCHEN BANKEN

Das Finanzpotential der Banken ist die Summe aller Positionen auf der Passivseite der Bilanz und es wird gebildet aus den eigenen Mitteln (Bankkapital) sowie den gesammelten Depositen und beschafften Krediten einheimischer und ausländischer natürlicher und juristischer Personen im Land und im Ausland. Die Mittel eines so gestalteten Finanzpotentials setzen die Banken – nach Abzug der Pflichtreserven – in verschiedene Formen von Krediten und andere Kapitalanlagen ein. In der Arbeit analysiert der Autor die Struktur des Finanzpotentials nach den Arten der Quellen, der Sektor- und Valutenstruktur der Quellen in den letzten drei Jahren und weist dabei darauf hin, dass die Banken beim einheimischen und internationalen Zahlungsverkehr und bei den verschiedenen Dienstleistungen für ihre Klienten Transaktionsdepositen in ihr Potential eingeschlossen haben, sowie dass sie den Kapitalanlegern verschiedene Formen des Sparens angeboten haben. Aus Mangel an einheimischen Quellen verschulden sich die Banken im Ausland und vergrößern die ausländischen

Schulden Kroatiens, doch solcherart beschaffte Mittel sind zum größeren Teil für die Bevölkerung bestimmt und weniger für Handelsgesellschaften. Solche Politik bringt den Banken großen Verdienst, trägt aber nichts zur schnelleren wirtschaftlichen Entwicklung Kroatiens bei.

Schlüsselwörter: *Bank, Finanzpotential, Depositen, Kredite.*

Sommario

PROCACCIAMENTO DI FONDI DA PARTE DELLE BANCHE CROATE

Il potenziale finanziario delle banche si compone della somma di tutte le voci del passivo del bilancio delle banche, le quali voci sono rappresentate sia da mezzi propri (capitale della banca) che da depositi raccolti e finanziamenti ottenuti da persone fisiche o giuridiche nazionali o straniere. I mezzi, concepiti in tale forma di potenziale finanziario, dopo la detrazione delle riserve obbligatorie, vengono collocati dalle banche in varie forme di investimenti finanziari e non. Nel lavoro l'Autore esamina la struttura del potenziale finanziario in base ai tipi di fonti, la struttura settoriale e valutaria della fonte negli ultimi tre anni, dimostrando all'uopo che le banche, realizzando i propri movimenti nazionali ed internazionali, così come offrendo vari servizi ai propri clienti, hanno inserito nel proprio potenziale anche i depositi delle transazioni ed hanno offerto agli investitori diverse forme di risparmio in kune ed in valute straniere. In assenza di fonti nazionali, le banche si indebitano all'estero, aumentando così il debito estero della Croazia; i mezzi così procacciati, tuttavia, sono indirizzati per la maggior parte alla popolazione, e solo in parte minore alle società di capitali. Siffatta politica delle banche comporta un guadagno alto, ma non contribuisce ad un più rapido sviluppo dell'economia croata.

Parole chiave: *banca, potenziale finanziario, depositi, finanziamenti.*

